

Diana Kut
Katarzyna Mytych-Orlewska
Klaudia Owerko
Klaudia Serwa
Marta Surowiec
Dominika Świdarska

dominika16interia.pl@interia.pl

DOŚWIADCZENIE PANDEMII KORONAWIRUSA W SŁOWACH I OBRAZACH

THE EXPERIENCE OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC IN WORDS AND IMAGES

Abstrakt: Autorki analizują nowe słownictwo oficjalne i potoczne dotyczące pandemii, które wzbogaciło współczesną polszczyznę po roku 2020. Przedstawiają typologię grup semantycznych, podkreślają kreatywność słowotwórczą użytkowników języka, opisują rodzaje motywacji stojące za aktywnością językową nadawców. Pokazują, w jaki sposób nadawcy wykorzystują mechanizmy językowe i wizualne (na przykładzie memów), które pozwalają im nazwać nowe sytuacje, wyrazić emocje i uczucia, a także ocenić rzeczywiste wydarzenia. Prezentowany w artykule materiał, stanowiący zróżnicowane i reprezentatywne źródło informacji o badanym zjawisku, został wyekscerpowany z tekstów medialnych: prasowych, telewizyjnych oraz internetowych (m.in. e-prasa, fora, blogi, portale społecznościowe).

Słowa kluczowe: pandemia, leksyka, analiza semantyczna, analiza strukturalna, mem

Abstract: The authors analyze the New official and colloquial vocabulary related to the pandemic, which has enriched the contemporary Polish language after 2020. They present a typology of semantic groups, emphasize the word formation creativity of language users, describe the types of motivation behind the linguistic activity of broadcasters. They show how broadcasters use linguistic and visual mechanisms (on the example of memes) that allow them to name new situations, express emotions and feelings, and evaluate real events. The material presented in the article, which is a diverse and representative source of information about the studied phenomenon, has been excerpted from media texts: press, TV and Internet (e.g. e-press, forums, blogs, social networking sites).

Keywords: pandemic, lexicon, semantic analysis, structural analysis, meme

Wprowadzenie

System leksykalny to element języka, który ulega zmianom i przekształceniom pod wpływem silnie oddziałujących na niego sytuacji zachodzących w rzeczywistości. Niewątpliwie marzec 2020 roku to czas, który zapoczątkował serię zmian w wielu językach świata, w tym w języku polskim. Nowo powstałe słownictwo związane jest z pojawieniem się epidemii SARS-CoV-2 oraz z jej gwałtownym rozprzestrzenianiem się. Doświadczenie pandemii wzbogaciło zasób języka polskiego. Wraz z rozwojem choroby tworzono pojedyncze leksemy bądź zwroty językowe, należące zarówno do polszczyzny oficjalnej (na przykład słownictwo medyczne oraz urzędowe), jak i do odmiany potocznej, dzięki którym nazywano nowe obiekty, zjawiska i procesy. Z czasem pojawiały się wyrazy służące do wyrażania uczuć, emocji, opinii, częstokroć nacechowane negatywnie, rzadziej – pozytywnie. Kreatywność językowa użytkowników oraz bogactwo słów i obrazów były również sposobem radzenia sobie z zaistniałą, nową, niepewną i budzącą lęk sytuacją, wyrażeniem sceptycznych postaw, zróżnicowanych emocji, a także „zabawą” słowną. Gry językowe są bowiem nieodłącznym składnikiem mowy, szczególnie młodych użytkowników polszczyzny.

Trwająca od marca 2020 roku pandemia dała sposobność do zgromadzenia leksykonu neutralnego, oficjalnego, naukowego oraz potocznego. Materiał badawczy, którego charakterystyka została zawarta w niniejszym artykule, pochodzi w głównej mierze ze źródeł medialnych: internetu, telewizji, radia, prasy oraz odmiany oralnej. Terminologia obrazująca nową rzeczywistość została poddana analizie strukturalno-semantycznej. Zebrany materiał podzielono na trzy części: w pierwszej wskazane zostały najważniejsze grupy semantyczne, w drugiej zanalizowano modele słowotwórcze, w trzeciej omówiono memy internetowe tworzone w trudnej, pandemicznej sytuacji. Nowe polszczyzna, nazywana *koronapolszczyzną*, *koronamową*, to zagadnienie aktualne i mało jeszcze opracowane, choć wybrane problemy są już przedmiotem analizy z perspektywy językoznawczej, medioznawczej czy socjologicznej (por. Cierpich-Kozieł, 2020; Kuligowska, 2020; Włoskiewicz, 2020; Chojnacka-Kuraś, Falkowska, 2021; Satoła-Staškowiak, 2021)¹.

Analiza grup semantycznych

Usystematyzowanie materiału umożliwiło wyodrębnienie pięciu grup semantycznych: nazw związanych z jednostką chorobową, nazw osób, nazw obiektów i wytworów, nazw miejsc oraz nazw nowej rzeczywistości. Poniżej zanalizowane zostaną realizacje określonych grup zgromadzonego słownictwa.

¹ Tekst został przygotowany do druku na początku roku 2022. Wtedy zebrano materiał, a literatura naukowa obejmuje lata 2020 i 2021.

1. Nazwy związane z jednostką chorobową

Pierwsza wyodrębniona grupa badawcza dotyczy nazewnictwa choroby samej w sobie. Jako jedno z pierwszych pojawiło się oficjalne określenie: *koronawirus* (łac. *coronaviridae*). Kluczowy człon terminu: *korona-*, „nawiązuje do budowy cząstki wirusa, której wypustki na kulistej białkowej otoczce przypominają wieniec lub poświatę wokół słońca” (Kuligowska, 2020, s. 112). W *Wielkim słowniku języka polskiego* pod redakcją Piotra Żmigrodzkiego jest zdefiniowany jako: „wirus mający otoczkę białkową z wypustkami przypominającymi koronę, wywołujący choroby układu oddechowego u ludzi i różne choroby u zwierząt” (WSJP online)². Nazwa ta, będąca zapożyczeniem z języka angielskiego³, odnosi się do skupiska wirusów, które w terminologii medycznej sytuują się jako *wirus*, *wirus SARS-Cov-2* oraz *wirus Covid-19*. Są to leksemy używane głównie przez pracowników służby medycznej, lekarzy, pielęgniarki oraz jako oficjalna nazwa choroby, o której informacje przekazywane są w przestrzeni publicznej. W polszczyźnie potocznej wirus wywołujący chorobę stał się nazwą choroby, co znalazło już potwierdzenie w internetowym słowniku współczesnej polszczyzny: ‘*koronawirus* to potoczna nazwa choroby COVID-19’ (WSJP).

Zarówno *coronavirus*, jak i szybko przyswojona wersja z polską ortografią *koronawirus* odnoszą się do wyglądu wirusa, który przypomina wspomnianą ‘koronę słoneczną’, a nie do korony – jednego z insygniów władzy monarszej (Włoskiewicz, 2020, s. 100). Szybko również zaczął funkcjonować w polszczyźnie potocznej skrót *korona* jako (1) „nowy wirus, koronawirus”, (2) „czasy koronawirusa, czasy pandemii” (Cierpich-Kozieł, 2020, s. 104).

Z początkiem pandemii w środkach masowego przekazu zaczęły się pojawiać synchronicznie dwie formy określające nowego wirusa: *koronowirus* i *koronawirus*. Obydwa wyrazy są wtórnymi adaptacjami zapożyczenia *coronavirus*⁴. Forma *koronowirus* wpisuje się w schemat polskiego słowotwórczego modelu tworzenia złożenia, występuje tu interfiks -o-, podobnie jak w wyrazach *księgozbiór*, *deskorołka*. Jednak do słownika polszczyzny ogólnej, nie tylko ze względu na większą częstotliwość używania, ale również sposób wprowadzenia, weszła forma *koronawirus*, która po zapożyczeniu przybrała postać zbliżoną do polskiego zrostu (zob. Duda, 2020).

Termin *koronawirus* pojawił się w polskich mediach już na początku stycznia 2020 roku, przede wszystkim w programach informacyjnych, w kontekście nowej,

² Por. https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=99350&ind=0&w_szukaj=koronawirus# [dostęp: 18.03.2022]. To definicja ogólna odnosząca się do całej grupy koronawirusów. Pierwsze szczepy odpowiedzialne za przeziębienia zidentyfikowano w latach sześćdziesiątych XX wieku, kolejny – SARS-CoV (wykryty w 2002 roku) odpowiadał za ciężki przebieg przeziębienia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Koronawirusy> [dostęp 12.04.2022].

³ Według W. Włoskowicza jest zapożyczeniem z anglojęzycznej terminologii naukowej, a motywowany jest angielskim terminem astronomicznym *solarcorona*, czyli ‘korona słoneczna’ (Włoskiewicz, 2020, s. 100).

⁴ Mechanizm zrośnięcia członów zaszedł już na gruncie języka angielskiego poprzez połączenie wyrazów *korona-* i *wirus* (Włoskiewicz, 2020, s. 102).

nieznanej choroby rozwijającej się w azjatyckim mieście Wuhan, np. *zakażenie koronawirusem*. Informowano o *pierwszym przypadku zakażenia koronawirusem*, mówiono o *objawach zakażenia koronawirusem* oraz podawano statystyki, np. *na koronawirus zachorowało dziś 6 tys. osób*.

Gwałtowne rozprzestrzenianie się choroby doprowadziło do wielu modyfikacji i przekształceń, co wiązało się z procesem mutowania wirusa. Znane warianty otrzymywały nazwy, których podstawą stały się litery alfabetu greckiego, na przykład *Alfa*, *Beta*, *Delta* czy *Omikron*. Niektóre mutacje otrzymywały też bardziej potoczne nazwy związane z miejscem odkrycia danego rodzaju wirusa, powstał więc wariant brytyjski, indyjski, jak również brazylijski. Uznano je jednak za stygmatyzujące dany kraj i zrezygnowano z ich stosowania.

Z kolei tendencja do ekonomiczności spowodowała, że w języku potocznym nazwa choroby została skrócona; dominują dwie formy: *covid* oraz *korona*, co jest typowe również dla innych języków (zob. Panasenko i in., 2020, s. 125). W rozmowach i komentarzach ludzie często nadają wirusowi barwę pieszczotliwą czy ironiczną, np. *koronka* bądź *kowidek*. Ponieważ pierwsze informacje o tajemniczej chorobie wywołanej przez wirus SARS-CoV-2 miały początek w chińskim mieście Wuhan, stąd wywodzą się jego synonimiczne nieoficjalne nazwy: *chiński wirus*, *wirus z Wuhan*, *chiński wirus-zagadka*. Nazwa wirusa występuje również w związku z przymiotnikiem sygnalizującym wynik testu wykonywanego podczas choroby: *Covid dodatni*, *Covid ujemny*.

Należy zwrócić uwagę, że zamiast precyzyjnego nazywania choroby pojawiały się w mediach w roku 2020 dwa terminy ogólne: *epidemia*, nazwa choroby mająca zasięg lokalny, oraz *pandemia*, „obejmująca swym zasięgiem bardzo duże obszary, np. cały kraj, kontynent, a nawet cały świat” (Dubisz red., 2003, s. 28). Polemiczny stosunek człowieka do zaistniałej sytuacji spowodował, że powstało wiele spontanicznie tworzonych wyrazów bliskoznacznych, np.: *plandemia*, *pseudopandemia*, *planpandemia*, *cyrk i reżim*, niektóre o zabarwieniu wulgarnym – *srandemia*, których budowa oraz motywacje utworzenia zostaną wyjaśnione w części poświęconej kreatywności słowotwórczej.

Omówiona kategoria nazw to zbiór synonimicznej nomenklatury choroby. Zawiera zarówno słownictwo specjalistyczne, medyczne, jak i leksykę potoczną, np. zdrobnienia, wyrazy nacechowane pozytywnie i negatywnie, za pomocą których nadawcy wyrażają swój stosunek do zaistniałej sytuacji.

2. Nazwy osób

Następna grupa semantyczna dotyczy nazw osób dotkniętych chorobą bezpośrednio lub pośrednio. Obok leksemów ogólnych nazywających osoby korzystające z opieki medycznej: *pacjent*, *chory*, pojawiły się wyrazy i wyrażenia *zakażony*,

bądź szerzej *pacjent ze zdiagnozowanym koronawirusem, chorujący na Covid-19*. Pierwszą osobę w Polsce, u której wykryto obecność wirusa, nazwano *pacjentem zero*, natomiast tę, której organizm skutecznie go zwalczył, *ozdrowieńcem*.

W polszczyźnie potocznej przyjęty został angielski neologizm *covidiot* (zapisywany również *kowidiot*), a zbiorowość określona została *kowidianami* i *koronialsami*. Pojęcia te odnoszą się do ludzi, którzy z lekceważeniem podchodzą do nałożonych w państwie ograniczeń epidemiologicznych. W grupie tej nie brakuje terminów wyrażających negatywny stosunek oraz nieposłuszeństwo wobec panującej sytuacji, np. *antymaseczkowiec, pandemiczny typ, foliarze, płaskoziemcy, koronarabuś, koronaniewolnik, koronaświrus*. Istnieją także nazwy związane z wykonywanymi w czasie pandemii zawodami, na przykład *koronacelebryta, koronaszwaczka*. Grupa ta jest zbiorem wyrazów pokrewnych, nazw osób przejawiających różne postawy społeczne w obliczu zaistniałej sytuacji.

3. Nazwy obiektów i wytworów

Słowem kwietnia 2020 roku okazał się wyraz *maska* jako nazwa narzędzia medycznego, które miało zapobiec rozprzestrzenianiu się wirusa wśród ludzi. Wprowadzony obowiązek zasłaniania ust i twarzy w przestrzeni publicznej spowodował, że utworzono wiele określeń związanych z maseczkami ochronnymi. Często używane w mediach były wyrażenia precyzujące ich właściwości, m.in. przeznaczenie, skuteczność masek, sposób użytkowania, np. *maski medyczne, maseczki ochronne, maski jednorazowe, jednorazowe maski ochronne* oraz *maski wielorazowe*. Wzbogacone więc zostało słownictwo związane z rodzajami masek ochronnych, np. *maseczki niemedyczne* (wykonane z jednej lub kilku warstw materiału), mające niewielką skuteczność, *maseczki chirurgiczne, półmaski filtrujące (maseczki z filtrami FFP2 i FFP3)*, mające największą skuteczność.

Jednocześnie używano przedmiotów i określeń niefachowych, emocjonalnych: *komin, chusta, przyłbica do zasłaniania twarzy*, ale nie były one dobrą ochroną przed drobnoustrojami. Nowe przepisy zakazały ich stosowania. Powstały również nazwy masek ochronnych o negatywnej, niegrzecznej, wręcz wulgarnej konotacji, takie jak *szmata, namordnik, kaganiec, maseczka na ryj*, co jednoznacznie wyraża stosunek części społeczeństwa nie tylko do pandemii, ale i obustrzeń administracyjnych.

4. Nazwy miejsc

Wśród grup semantycznych wyodrębnić należy również tę związaną z nazwami miejsc, w których leczony jest pacjent. Placówka ta zyskała miano *szpitala covidowego* (bądź *kowidowego*), a także mieszczącego się w nim *oddziału kowidowego*.

W skład tej części nazewnictwa wchodzi też terminy ujawniające to, iż szpitale w okresie pandemii pełniły funkcję leczenia wyłącznie nowo powstałej choroby, mianowicie: *szpital jednoimienny*, *szpital tymczasowy* oraz *szpital dedykowany koronawirusowi*.

5. Nazwy nowych zjawisk w nowej rzeczywistości – „słowa pandemii”

Sposobem radzenia sobie z nową rzeczywistością, a ściślej, z próbą zahamowania ewoluowania epidemii, było wprowadzenie przez władze obostrzeń. Związane były one z życiem społecznym, kulturalnym i gospodarczym, dlatego jako pierwszy do języka polskiego zapożyczony został anglicyzm *lockdown*, oznaczający chwilowe unieruchomienie i zamknięcie placówek oświaty, instytucji, centrum handlowych, obiektów kulturalnych i innych z działu usług społecznych. Łączyło się to z nakazem pozostania w miejscu zamieszkania oraz ograniczeniem możliwości przemieszczania się. Najważniejszą wprowadzoną zasadą była *zasada DDM*, to znaczy *dystans-dezynfekcja-maseczka*, która przedstawia „trójęc” chroniącą przed zakażeniem; obowiązywała ona w każdej przestrzeni publicznej. Zamknięcie gospodarki wiązało się więc z zakazem przemieszczania się i *dystansem społecznym*.

W miejscach usług handlowych wprowadzono *godziny dla seniorów*, a w szkołach i tego typu placówkach *zdalne nauczanie*, *e-nauczanie*, *lekcje zdalne*, *zajęcia online*. Tradycyjna *szkółka medyczna* zamieniła się w *telemedycynę*, a *teleporady* wyparły wizyty w punktach lekarskich.

Przeciwną do wyżej wymienionej jest grupa leksemów dotyczących kończącej się epidemii i powrotu do „normalności”: *(po)luzowanie obostrzeń*, *odmrożenie gospodarki*, *otwarcie gospodarki*, *otwarcie kraju*, potocznie nazwane *luzowaniem smyczy*, *otwarcie okien*.

Izolacja, która zaistniała na skutek oddzielenia ludzi chorych od zdrowych, zyskała miano *kwarantanny*⁵ (słowo to było popularne również w innych językach słowiańskich; zob. Satoła-Staškowiak, 2021, s. 31) i w zależności od zasięgu, jaki obejmowała, nazwana została *kwarantanną narodową* bądź *kwarantanną domową*, również *kwarantanną przymusową* jako działanie konieczne, mające uchronić przed rozprzestrzenianiem się choroby. Niektóre powstałe nazwy opisywanego zjawiska mają wydźwięk negatywny, związane są jakoby z karą, którą należy odbyć, czego przykładem jest wyrażenie *areszt domowy*.

W grupie tej pojawiły się również wyrażenia odnoszące się zarówno do osób, jak i zwierząt: *sąsiad w koronie* oraz *pies w koronie*, nawiązujące do panującej akcji niesienia pomocy bliskim i wyprowadzania psów podczas pandemii.

⁵ Wyraz *kwarantanna* pochodzi od łacińskiego *quarantena*, por. https://wsjp.pl/haslo/do_druku/31190/kwarantanna [dostęp: 9.04.2022]. Leksemy o podobnym brzmieniu można znaleźć np. w języku angielskim: *quarantine*, czy w języku niemieckim: *Quarantäne*.

Skutecznym sposobem zapobiegania rozprzestrzenianiu się wirusa miały okazać się wprowadzone szczepienia, stąd słowa i wyrażenia: *szczepić, zaszczepić, szczepionka, szczepienia profilaktyczne*, oraz słowa odnoszące się do procesu akcji szczepień, np. *pierwsza dawka, druga dawka, trzecia dawka*, po których pacjent otrzymywał *certyfikat covidowy* lub *paszport covidowy*. Do tej grupy należą również medyczne nazwy używanych szczepionek, np. szczepionka *Vaxzevria* firmy AstraZeneca AB, szczepionka mRNA o nazwie *Spikevax* (mRNA 1273) firmy Moderna, szczepionka mRNA o nazwie *Comirnaty* (BNT162b2) firm Pfizer i BioNTech, które zarówno w mediach, jak i przez użytkowników zostały skrócone do nazw firm: *Astra, Moderna, Pfizer*. Pojawił się czasownik z nowym prefiksem *wy-* – *wyszczepić* (zamiast dotychczasowego *zaszczepić*). Przedrostek *wy-* wprowadza bowiem dwa znaczenia: oznacza wielość akcji oraz wskazuje na jej kompletność. Chodzi zatem o objęcie akcją szczepień jak największej zbiorowości. Leksem ten do tej pory był używany jedynie w słownictwie specjalistycznym. Jednak gdy w mediach zaczęli wypowiadać się eksperci medyczni w związku z wynalezieniem szczepionki przeciwko COVID-19, omawiany czasownik przeniknął także do języka ogólnego. Natomiast w polszczyźnie, głównie internetowej, szczepienia bardzo szybko zyskały negatywne konotacje, obrazujące negowanie tego sposobu przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się choroby, na przykład: *szczepionkowy zamordyzm, zaczipować, zakodować*.

Bogaty jest zasób słownictwa dotyczący bieżących wydarzeń społecznych związanych z czasem dotkniętym przez pandemię, modą panującą w internecie, czasem wolnym, rozrywką czy wydarzeniami okolicznościowymi: *koronatest, koronabus, korona infolinia, koronadoba, koronaobligacje, korona optymizm, koronamatura, koronawybory, koronademokracja, koronaimpreza, koronaferie, koronawakacje, koronaparty, koronalia, korona-grill, korona-wesele, koronatime, koronaselfie*. Odnotowano również różne postawy społeczne wobec zaistniałego problemu, głównie sceptyczne i nacechowane negatywnie, służące ocenie zarówno sytuacji, jak i osób: *koronapanika, koronaparanoja, koronadepresja, koronafobia, koronabajki, koronaoszustwo, koronamitologia, koronachaos, koronateror, koronaceny, koronahejt, korona-plucie, koronalans, koronabrzech, koronaświrus, koronaghuptas, koronasceptyk, koronadetektywi, koronamenel, koronaszwaczki, koronaturysta*.

Nowo powstałe słownictwo związane z epidemią wirusa Covid-19, nazywane *koronajęzyk, koronamowa, koronapolszczyzna*, jest niezwykle bogate i wraz z rozwojem choroby ciągle ewoluuje. Powstają nazwy specjalistyczne, a od nich (lub obok) potoczne, często prześmiewcze, ironiczne, przeważają zaś te nacechowane negatywnie. Język pozwala na tworzenie nowych leksemów wzbogacających słownictwo i umożliwiających nazwanie sytuacji panującej w XXI wieku. Czas pandemii zostanie niewątpliwie na długo zapamiętany przede wszystkim ze względu na kryzys gospodarczy, ale i rozwój systemu leksykalnego języka polskiego, wzbogaconego na potrzeby walki z chorobą na wielu płaszczyznach.

Budowa słowotwórcza wyrazów należących do koronamowy – najczęstsze mechanizmy słowotwórcze

Użytkownicy języka, tworząc słownictwo należące do koronamowy, wykorzystali bogactwo mechanizmów słowotwórczych typowych dla polszczyzny. Najliczniejszą grupę neologizmów tworzą wyrazy powstałe w wyniku dwóch typów derywacji:

- (1) sufiksalnej, np. *covidek*, *szczypawka*, *koronka*, *kowidanie*, *maseczkowe*, *COVIDowy*, *koronawirusowy*, *namordnik*;
- (2) prefiksально-paradygmatycznej, np. *zaczepować*, *zakeczepować*, *zaszczepiarkować*.

Kreatywność Polaków obejmuje także wykorzystanie derywacji prefiksальной, np. *pseudopandemia*, *wyszczepić*, prefiksально-sufiksalnej, np. *antymaseczkowiec*, *antyszczepionkowiec*, oraz dezintegralnej, polegającej na skróceniu wyrazu, np. *korona*, *kovid/covid*.

Dzięki wykorzystaniu produktywnych modeli słowotwórczych polszczyzna wzbogaciła się o nowe pojęcia, które służą nie tylko opisaniu aktualnej rzeczywistości, ale niosą ze sobą również ładunek emocjonalny oraz wyrażają stosunek użytkowników języka do pandemii koronawirusa. Derywaty należące do nazw deminutywnych (zdrobnień), np. *covidek*, *koronka*, mają na celu ośmieszenie choroby, umniejszenie jej powagi i zagrożenia, które ze sobą niesie. Za pomocą niektórych formantów słowotwórczych utworzono również nazwy nosicieli cech, które określają osobę poprzez jej stosunek do choroby czy do pandemicznej rzeczywistości. Formalnie sufiks *-ka/-ek* wprowadza zdrobnienia, w wielu kontekstach jednak świadczy nie tyle o zabarwieniu pozytywnym czy pomniejszeniu zagrożenia, ale o ironicznym, a nawet prześmiewczym stosunku społeczności do panującej wówczas sytuacji, np. *Covidek czy Omikronek? [...] Jestem zwyczajnie przeziębiona* [F1]; *Czyli koronka jako zwykła grypa w Polsce. Gratuluje zaszczipionym* [W].

Charakterystyczna dla polszczyzny oralnej tendencja do ekonomiczności sprawiła, że wykorzystano derywację dezintegralną, typową także dla stylu potocznego, w którym niezmiennie zauważa się dążenie do skrótowości i precyzji informacji. Faworyzuje się te jednostki języka, które pomagają szybciej przekazywać myśli czy informacje (Kurkowska, Skorupka, 1959, s. 239; Paczyńska, 2018, s. 153). W analizowanym słownictwie skrótowość dotyczy głównie dwóch leksemów: *korona* oraz *covid*. Pierwszy z nich to skrót od słowa *koronawirus* i oznacza potoczne określenie na 'chorobę COVID-19 (wywoływaną przez jedną z odmian koronawirusa), która w 2020 roku spowodowała wybuch pandemii' (WSJP PAN). *Covid* to skrócona nazwa choroby COVID-19. Funkcjonuje w słownictwie kolokwialnym jako 'ostra choroba zakaźna układu oddechowego wywołana przez jedną z odmian koronawirusa, która w 2020 spowodowała wybuch pandemii zapoczątkowanej w chińskim mieście Wuhan' (WSJP PAN). Obydwie formy są charakterystyczne

dla języka potocznego, widoczne głównie w internetowych wpisach (np. *covida przeszłam nieprzyjemnie* – F2), używane w nieoficjalnych sytuacjach.

Część neologizmów pochodzi od wyrazów, które nie wiążą się ze słownictwem covidowym, np. *czip, keczup, morda (coś na mordę)*. Jednak po dodaniu prefiksów czy sufiksów oraz użyciu w odpowiednim kontekście stają się one leksemami, które wyrażają negatywną postawę np. wobec szczepień czy obowiązku noszenia *maseczek*⁶. Na skutek derywacji sufiksальной powstała grupa przymiotników odrzeczownikowych, których nie można jednoznacznie zdefiniować, ponieważ zmieniają one swoje znaczenie w zależności od rzeczownika opisywanego przez dany przymiotnik. Derywaty utworzone zatem w wyniku dodania do tematu słowotwórczego przedrostka lub przyrostka tworzą liczną i niejednorodną wewnątrznie grupę wyrazów, gdyż należą do niej zarówno rzeczowniki, przymiotniki, jak i czasowniki/imiesłowy, np. *szczypać: szczypawka, zaszczypawkować, zaszczypakowany*.

Na gruncie języka polskiego pojawiły się także neologizmy, które można określić jako amalgamaty. Są to wyrazy powstałe przez połączenie dwóch słów. Charakteryzują się one jednak tym, że nie można wyróżnić w nich tematu słowotwórczego ani formantu. Proces „scalania się” danych jednostek języka „polega na krzyżowaniu się części wyrazów formalnie zbieżnych, które uwarunkowane jest raczej skojarzeniem brzmieniowym niż regułami morfologicznymi” (Chojnacka-Kuraś, Falkowska, 2021, s. 63). Na semantykę takiego neologizmu składa się znaczenie obydwu wyrazów, z których neologizm powstał. Przykładami takich amalgamatów są m.in.: *plandemia, srandemia, sralne, covidiota, covidiotyzm, kłamdemia, ściemdemia, picdemia, scamdemia/skamdemia, infodemia, plandemista*. Takie słownictwo przede wszystkim neguje istnienie zagrożenia związanego z rozprzestrzenianiem się wirusa Covid-19.

W polszczyźnie zaobserwowano tendencję do tworzenia zrostów zawierających człon *korona-*, który wskazuje na związek nowo powstałego wyrazu z czasem pandemii⁷. Te neologizmy wyliczone zostały w części pierwszej. Z bogactwa koronapolszczyzny do analizy szczegółowej wybrane zostaną te, które są najciekawsze pod względem budowy słowotwórczej oraz znaczenia, a także ukazują

⁶ Negatywne konotacje neologizmów utworzonych na podstawie jednostek *czip, keczup, morda* można zauważyć w przykładowych wypowiedziach internautów: „Nie damy się zaczipować lewako-”, <https://www.facebook.com/partia.korwin.jkm/posts/446545726827631>; „Zakeczupowani boją się niezakeczupowanych i w@iru#a a niezakeczupowani chcą normalnie żyć i niczego się nie boją chociaż nie „chroni” ich cudowny eliksir! Więc czego boicie się zakeczupowani?”, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=360270682375484&id=108836300852258; „Dzisiaj krótko i dosadnie – co trzeba mieć w głowie żeby nadal nosić namordnik???? Nie chcę obrazić nikogo z Was, bo być może wśród moich znajomych są jednostki noszące maski nawet teraz, ale gdybym miał powiedzieć szczerze co myślę, to... Nieważne. Ludzie, ruszcie głowami”, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2807463802731455&id=100004035887718 [dostęp: 9.04.2022].

⁷ Marek Łaziński już w roku 2020 przywołuje ponad 40 określeń z członem *korona-* (Łaziński, 2020).

nowe tendencje w tworzeniu derywatów dotyczących covidowej rzeczywistości: *koronaferie*, *koronaparty*, *koronaświrus*, *koronatime*, *covidowy*, *covidiota*, *plandemia*, *antymaseczkowiec*, *namordnik*.

- (1) *Koronaferie* to zrost – nie ma wykładnika formalnego kompozycji, a między jego członami zachodzą relacje składniowe wyrażone fleksyjnie (Grzegorzczkowska, 1981, s. 59). Wyraz *ferie* w *Słowniku języka polskiego PWN* zdefiniowany jest jako „okres wolny od zajęć szkolnych, zwłaszcza zimą”. Neologizm *koronaferie* pojawił się po wprowadzeniu nauczania zdalnego i określał on „okres przerwy w nauce i czas nauczania zdalnego związanych z epidemią koronawirusa” (SJP PWN). Dużo osób nie traktowało nauki zdalnej poważnie, twierdzono, że to czas przejściowy. Słowo *koronaferie* określało zatem pejoratywny stosunek uczniów do nowej sytuacji oraz do nauczania zdalnego, które zaistniały w naszym kraju.
- (2) *Koronaparty* powstało z połączenia wyrazów *korona-* i *-party*, drugi człon jest zapożyczeniem właściwym, tj. takim, kiedy „zostaje zapożyczona zarówno forma, jak i treść leksemu obcojęzycznego” (Markowski, 2012, s. 127), z języka angielskiego, zaś jego definicja brzmi następująco: „zebranie osób zaproszonych przez gospodarza do celów towarzyskich, rozmów, rekreacji lub w ramach festiwalu; impreza zazwyczaj obejmuje jedzenie i napoje, a często muzykę i taniec lub inne formy rozrywki; niektóre imprezy odbywają się na cześć określonej osoby, dnia lub wydarzenia”⁸ (EDU). W pandemicznych realiach słowo *koronaparty* rozumiane było „jako impreza zorganizowana w domowych warunkach podczas pandemii koronawirusa, z wykorzystaniem kamerek internetowych” (KO). Neologizm ten był używany także w innym znaczeniu – „impreza w czasie pandemii, w domyśle: wydarzenie, podczas którego łatwo się zarazić koronawirusem” (SJP PWN). Media informowały swoich odbiorców o tego typu zabawach we Włoszech: „Koronaparty we włoskim Tyrolu. Młodzi chodzą na imprezy z zakażonymi, by zachorować na COVID-19”⁹. Również w Polsce odnotowano tego rodzaju wydarzenia: „Uliczne koronaparty. Polacy (niestety) rozumieją imprezujących, stracili cierpliwość do obostrzeń”¹⁰. Kontekst użycia wskazuje, że *koronaparty* ujawnia lekceważący stosunek uczestników tych zabaw do pandemii koronawirusa. Neologizm ten jest obecny również w języku angielskim. Funkcjonuje on pod nazwami: *a COVID-19 party*, *coronavirus party*, *corona party*, *lockdown party*, a jego znaczenie jest identyczne jak w języku polskim (Wikipedia).

⁸ Słowo *party* jest także definiowane w *Słowniku języka polskiego PWN* jako „popołudniowe przyjęcie towarzyskie”, por. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/party.html> [dostęp: 29.03.2022].

⁹ Por. Młodzi Włosi organizują koronaparty – Kobieta (onet.pl) [dostęp: 29.03.2022].

¹⁰ Por. Uliczne koronaparty. Polacy (niestety) rozumieją imprezujących, stracili cierpliwość do obostrzeń – Magazyn Fundacji Polskiego Godła Promocyjnego (magazynterazpolska.pl) [dostęp 29.03.2022].

- (3) *Koronaświrus* składa się z członów *korona-* oraz *świrus*, który ma negatywne konotacje. Tematem słowotwórczym i jednocześnie podstawą słowotwórczą wyrazu *świrus* jest *świr*, czyli według dwóch definicji podanych w *Słowniku języka polskiego PWN* to „osoba chora psychicznie” lub „człowiek niezrównoważony lub lubiący się wygłupiać” (SJP PWN). Dodanie do słowa *świr* formantu słowotwórczego *-us* wzmacnia negatywne znaczenie podstawy słowotwórczej. *Koronaświrus* ma dwa znaczenia: 1. to pogardliwie o osobie, która skrupulatnie przestrzega obostrzeń, stosuje środki bezpieczeństwa, a także obawia się o zdrowie i życie własne oraz swoich bliskich; 2. to prześmiewcza nazwa koronawirusa, która sugeruje, że pandemia zburzyła dotychczasowy ład na świecie (KO).
- (4) *Koronatime* zawiera w sobie angielskie słowo *time* oznaczające „czas”. Neologizm ten jest więc hybrydą językową, którą można zdefiniować jako „czas pandemii koronawirusa” (KO). Na Instagramie powstał hashtag #*koronatime*, pod którym znajduje się ponad trzydzieści cztery tysiące postów [z dnia 18.03.22]. Użytkownicy tej aplikacji dzielili się ze światem tym, czym zajmowali się podczas trwania pandemii. Słowo to często pojawiało się we wpisach na blogach, gdzie ich autorzy proponowali, jak można produktywnie wykorzystać czas, w którym nasze życie przeniosło się do przestrzeni wirtualnej. Przykładem tego jest nagłówek *Koronatime, czy to dobry czas na optymalizację strony?* (IP). Świadczy to o tym, że analizowany neologizm odnosi się nie tylko do czasu izolacji, *lockdownu*, ale również do cyfryzacji naszego życia.
- (5) *Covidowy* – w raporcie *Koronamowa, czyli neologizmy powstałe w 2020 r. w związku z pandemią. Słownik słów covidowych* przygotowanym przez autorów bloga nadwyraz.com najpopularniejszym neologizmem w 2020 r. był przymiotnik *covidowy/kowidowy*. Pochodzi on od rzeczownika *covid*, który z kolei jest skróconą nazwą choroby Covid-19 (z języka angielskiego ‘coronavirus disease 2019’ – WSJP PAN). W *Wielkim słowniku języka polskiego* podana jest następująca definicja terminu *covid*: „potoczne: ostra choroba zakaźna układu oddechowego wywołana przez jedną z odmian koronawirusa, która w 2020 spowodowała wybuch pandemii zapoczątkowanej w chińskim mieście Wuhan”. Dopuszczalna jest także forma *kowid*, ale występuje ona zdecydowanie rzadziej niż *covid* (WSJP PAN). Ze względu na popularność i powszechność tego leksemu zarówno w mediach, jak i w mowie potocznej rzeczownik *covid* stanowi wyraz będący podstawą słowotwórczą wielu derywatów, m.in. przymiotnika *covidowy*, czyli ‘związany z chorobą COVID-19’, utworzony za pomocą produktywnego i regularnego sufiksu *-owy*.

Covidowy to przymiotnik ogólnie relacyjny, którego znaczenie precyzuje się w konkretnych kontekstach, czyli w zależności od użycia semantyka tego wyrazu może ulec zmianie. Przykładowo, w określeniu *szpital / oddział covidowy* przymiotnik ten określa miejsce, w którym przebywają i są leczone osoby chore

na SARS-COV-2, zaś w odniesieniu do *certyfikatu covidowego* analizowany leksem potwierdza, że osoba, która taki dokument posiada, jest zaszczepiona lub przeszła test z wynikiem negatywnym albo jest ozdowieńcem. *Covidowy* pojawia się również jako określenie objawów choroby, np.: *kaszel covidowy*, *objawy covidowe*, *covidowy język*¹¹, *covidowy palec*, *mgła covidowa*, *covidowe zapalenie płuc*; kwestii dotyczących spraw ekonomicznych, socjalnych, np.: *świadczenia covidowe*, *covidowe dodatki*; wprowadzonych obostrzeń czy ustaleń prawnych, np.: *zakazy covidowe*, *tryb covidowy*¹², *obostrzenia covidowe*, *restrykcje covidowe*; przymiotnik ten nazywa także rzeczywistość związaną z czasami pandemii, np. konteksty wybrane z Facebooka *trwa covidowy zawrót głowy*, *terror covidowy w Kanadzie*.

Różnorodność rzeczowników, które można określić analizowanym przymiotnikiem, świadczy o tym, jak bardzo Covid-19 wpłynął i wpływa na naszą codzienność i ingeruje w niemal każdą sferę życia, zarówno prywatnego, jak i publicznego.

(1) *Covidiota* – neologizm powstał wskutek połączenia dwóch wyrazów *covid-* oraz *-idiota*. Drugi człon jest nacechowany ekspresywnie ujemnie, *idiota* to ‘obraźliwie głupiec’ (SJP PWN). *Covidiota* jest więc obraźliwym określeniem osoby lekceważącej pandemię COVID-19 oraz związane z nią zalecenia medyczne.

(2) Neologizm *plandemia* jest połączeniem dwóch wyrazów: *plan* i *pandemia*, jednakże granica między tematem słowotwórczym i formantem jest nieostra. Znaczenie słowa *plan* jest następujące: „to, co się zamierza zrobić” oraz „porządek zajęć lub czynności przewidzianych do wykonania” (SJP PWN). Z pojęciem *plan* łączy się: nadawcę, czyli osobę, która zamierza coś zrobić; cel jej działań; czynności do wykonania w odpowiedniej kolejności; czas na realizację planu; inne osoby, które zaangażowane są w wykonanie tego zamierzenia; odbiorców, tj. osoby, które odczuwają konsekwencje podjętych działań, a także sposób działania, zaś ze słowem *pandemia* – chorobę wirusową o zasięgu globalnym; jej przebieg; osoby, których pandemia dotyka (m.in. pacjenci, lekarze, ozdowieńcy); prognozowane scenariusze dotyczące dalszego rozwoju wirusa oraz plan działania (Chojnacka-Kuraś, Falkowska, 2021, s. 63–67). Na podstawie tego zakresu pojęciowego można zdefiniować *plandemię* jako „zaplanowaną i świadomie realizowaną epidemię” (Makowska, 2021, s. 8)

¹¹ Wyrażenie *język covidowy* oznacza różne formy. „Obejmują one **zapalenie języka** (opuchliznę i zmianę koloru), **aftowe zapalenie jamy ustnej**, a także plamisty, biały nalot na języku. Autorzy twierdzą, że pojawiające się **rany na języku** są często powodem utraty smaku u zakażonych koronawirusem”, „Covidowy język” nowym objawem koronawirusa? Dotyczy to, co czwartego zakażonego, WP abcZdrowie [dostęp: 9.04.2022].

¹² Por. tytuł: „Sądy w „trybie covidowym” jednak jeszcze zostaną, bo pandemiczne zmiany potrwają nawet rok dłużej”, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sytuacja-w-sady-a-znoszenie-obostrzen-covidowych,514252.html> [dostęp: 9.04.2022].

czy „zaplanowaną mistyfikację skierowaną przeciwko wolnym obywatelom” (Chojnacka-Kuraś, Falkowska, 2021, s. 67).

- (3) *Antymaseczkowiec* należy do rzeczowników prefiksально-sufiksalnych. Podstawą słotwórczą tego wyrazu jest *maseczka*. Zatem *antymaseczkowiec* nie jest semantycznie zaprzeczeniem wyrazu *maseczkowiec*, ponieważ parafrazą słotwórczą tego leksemu jest ‘przeciwnik maseczek’. Prefiks *anty-* oznacza przeciwieństwo tego, na co wskazuje podstawa – dochodzi więc do modyfikacji znaczenia wyrazu podstawowego. Sufiks *-owiec* może zaś służyć do tworzenia *nomina attributiva*, a w przypadku *antymaseczkowca* służy utworzeniu nazwy osoby, która m.in. jest zwolennikiem pewnych poglądów – tutaj: przeciwnik noszenia maseczek.
- (4) *Namordnik* należy do grupy rzeczowników pochodnych od wyrażen syntaktycznych. Podstawą takiego wyrazu jest połączenie rzeczownika i przyimka, w tym przypadku – *na mordę*. W tego typu konstrukcjach słotwórczych funkcję formantu pełni m.in. sufiks *-ik*, co znajduje odzwierciedlenie w omawianym derywacie. Te rodzaje formacji należą najczęściej do kategorii nosicieli cech, a cechą jest pewna relacja przestrzenna, co wiąże się z funkcją semantyczną przyimków (Grzegorzczkowska, 1981, s. 58). Rzeczownik *morda* obecny w podstawie słotwórczej neologizmu *namordnik* należy do słownictwa potocznego, pospolitego, jest ekspresywnym określeniem ust lub twarzy człowieka i wnosi negatywny ładunek uczuciowy. Połączony z przyimkiem *na-* wskazuje na ‘coś, co jest na mordzie’. W pandemicznych realiach ludzie zobowiązani są do noszenia na swoich twarzach maseczek. *Namordnik* jest zatem szyderczym określeniem maseczki, wyrażającym pogardę dla obowiązku zasłaniania ust i nosa¹³.

Przytoczone neologizmy to przede wszystkim słownictwo oceniające, zawierające opinie chociażby na temat pandemii koronawirusa czy przestrzegania obostrzeń. W zebranych przykładach pojawiło się mnóstwo nowych wyrazów składających się z członów należących do słownictwa potocznego oraz nacechowanego ekspresywnie. Na podstawie używanej leksyki można stwierdzić, że społeczeństwo prezentuje skrajne postawy odnoszące się do koronawirusowej rzeczywistości. Część osób traktuje pandemię Sars-Cov-2 poważnie i negatywnie ocenia ludzi nieuznających jej niebezpieczeństwa. Po przeciwnej stronie barykady znajdują się osoby, które negują istnienie choroby, sens szczepień, zachowywania dystansu społecznego czy noszenia maseczek i również emocjonalnie, w pogardliwy sposób odnoszą się do wierzących w zagrożenia, a opisana polaryzacja stanowisk uwidacznia się w języku.

¹³ *Namordnik* może być także interpretowany jako zapożyczenie z języka rosyjskiego i w tym przypadku oznacza kaganiec, który przywołuje skojarzenia ze zniewoleniem społeczeństwa, z przedmiotem, który zakłada się, by zamknąć komuś usta.

Pandemia w memach

Niemalże równocześnie z pojawieniem się słownictwa oficjalnego dotyczącego pandemii powstało nie tylko wiele słów, w których użytkownicy zaznaczyli swój najczęściej negatywny stosunek do choroby, do sposobu informowania o niej, jak również do działań zapobiegawczych. Internauci uaktywnili się i stworzyli memy, tym samym oceniali zaistniałą sytuację. Dlatego jako uzupełnienie jej obrazu zasygnalizowany zostanie problem oceny zjawiska dokonany za pomocą obrazu. Problem przedstawiony w niniejszej części wymaga szerszego omówienia – w rozprawie tej stanowi uzupełnienie tendencji, które zaistniały w polszczyźnie po roku 2020.

W *Słowniku języka polskiego* mem definiowany jest jako „chwytliwa porcja informacji, zwykle w formie krótkiego filmu, obrazka lub zdjęcia, na którym umieszczono jakiś tekst, rozpowszechniana w Internecie” (SJP PWN). Anna Gumkowska zauważa jednak, że granica tej formy gatunkowo-komunikacyjnej wciąż się rozszerza. Jako przykład podaje zabawne, uchwycone w trafnym momencie zdjęcia z komentarzem, krótkie animacje w postaci plików GIF czy też filmy wideo (Gumkowska, 2015). Podkreśla, że są one częścią kultury popularnej, która jest powszechnie dostępna i nieustannie się rozwija.

Marta Wójcicka zdefiniowała mem jako „jeden z podstawowych tekstów kultury nowych mediów i e-folkloru” (Wójcicka, 2019, s. 7), który powstaje i żyje w wirtualnej przestrzeni, będąc jednocześnie gatunkiem pamięci zbiorowej. Za nadrzędną funkcję memu uważa wyśmianie, ośmieszanie, a dzieje się to dzięki wykorzystaniu i słowa, i obrazu, które powinny być odczytywane oraz interpretowane jako całość (Wójcicka, 2019, s. 116). Oba kody, werbalny i wizualny, służą wywołaniu emocji u nadawcy i mimo iż stanowią różne akty, wzajemnie się dopełniają i uzupełniają (Wójcicka, 2019, s. 137–138). Istotne jest również to, że memy często przypominają różne teksty kultury, np. przysłowia, znane postaci, obrazy, popularne motywy, funkcjonują więc jako formy reprodukowane, które są wykorzystywane do nowych celów, zrozumiałych być może tu i teraz.

Z kolei Marta Juza zauważa, że podobnie jak w komunikacji bezpośredniej, tak też w komunikacji internetowej każdy może coś w danym przekazie zmienić, coś usunąć albo dodać od siebie coś nowego. Dochodzi do wniosku, że memy są zatem przekazem otwartym na zmiany, podobnie jak np. legendy miejskie. Jako następne podobieństwo pomiędzy memami internetowymi a komunikatami autorka artykułu wymienia sposób ich rozpowszechniania, który działa na takiej samej zasadzie jak dowcipy czy plotki. Polega on na tym, że ludzie wzajemnie je sobie powtarzają (Juza, 2013).

Anna Gumkowska charakteryzuje mem jako komunikat, który za sprawą chwytu zaskoczenia, ożywienia, czasem nawet zaszokowania odbiorcy ma wyróżniać się spośród innych komunikatów. Jest to także charakterystyczne dla wpisanego w tekst rodzaju kontaktu: kontakt chwilowy, jednak taki, który ma

się wyróżnić, a także zapisać w pamięć. Wskazuje na kontakt zaczepny, który ma najpierw zmylić, by następnie wyjawić ukryte znaczenie komunikatu i zachęcić do dalszej zabawy. Ma to istotny związek z grą toczoną w tekście, która – jak konstatuje badaczka – czasem ma i podłoże rywalizacji, i rzuconego wyzwania. Dzięki temu odbiorca jest zmuszony do przejęcia inicjatywy, do wejścia w dialog (zob. Gumkowska, 2015). Resumując, Anna Gumkowska opisuje memy jako nową formę gatunkowo-komunikacyjną w sieci, która oparta jest na humorze.

Wśród istotnych motywacji tworzenia memów można wymienić:

- chęć rozbawienia odbiorców,
- chęć skomentowania bieżących wydarzeń,
- chęć zdobycia uznania i rozgłosu (Juza, 2013).

Podobne motywy towarzyszyły twórcom obrazów w czasie pandemii, która wywoływała wiele skrajnych emocji. Śmiech, rozbawienie w kontekście choroby wydawałyby się sprzeczne, jednakże to raczej strach przed nieznaną, niezbadaną chorobą spowodował żartobliwą reakcję. Humor miał służyć oswojeniu grożącego niebezpieczeństwa i lęku. Można także dodać, że taka forma rozrywki umożliwiła protest przeciwko konkretnym działaniom związanym z uniemożliwieniem rozprzestrzeniania się choroby, a także pozwoliła na wyrażenie własnych poglądów na ten temat (PP).

Warto przyjrzeć się tej nowej formie gatunkowo-komunikacyjnej w sieci i scharakteryzować jej obecność, tworząc kilka głównych grup tematycznych związanych z COVID-19.

1. Przedstawienie niezrozumiałego zachowania części społeczeństwa

Mem 1. Nosacz sundajski

Powyższy obrazek jest jednym z wielu, który zwraca uwagę na nieracjonalne zachowanie pewnej grupy społecznej. Zaprezentowany mem związany jest ze stereotypowym wizerunkiem Polaka. Według Krzysztofa Kurdyły nosacz sundajski pojawił się w polskim Internecie w połowie poprzedniej dekady¹⁴. Przedstawione zwierzę w naszej kulturze utożsamiane jest z człowiekiem chytrym, zazdrosnym, samolubnym, niemyślącym logicznie i chcącym otrzymać wszystko za darmo. Na zamieszczonym zdjęciu znajduje się również hasło typowe dla słownictwa używanego przez stereotypowego Polaka, czyli *somsiat, sanepit*. Pisane z błędami ortograficznymi mają podkreślić brak wiedzy i kompetencji językowych części polskiego społeczeństwa. Celem opisywanego memu jest wyśmiewanie sytuacji, w której każdy kaszel, kichnięcie było odbierane jako objaw COVID-19. Ponadto obraz służy podkreśleniu zachowania pewnej grupy ludzi, którzy – zastraszeni przez media – wierzyli w każdą podaną przez nich informację.

Kolejny obraz graficzny zwracający uwagę na absurdałne postępowanie społeczeństwa związany jest z kampanią prowadzoną przez popularną sieć sklepów Biedronka. Bohaterami „Gangu Świeżaków” były pierwotnie maskotki w kształcie warzyw i owoców, co cieszyło się ogromnym zainteresowaniem konsumentów. Tym razem obrazki warzyw pojawiły się jako tło do ukazania absurdów związanych z postępowaniem ludzi w czasie pandemii COVID-19. *Covidiak* w pewnym stopniu przypomina komórkę koronawirusa SARS-CoV-2:

**Jeżeli uzbierasz dwie pieczętki po
szczepieniu, to otrzymasz
COVIDIAKA!**

Mem 2. Covidiak

¹⁴ <https://antyweb.pl/nosacz-sundajski-jako-stereotypowy-polak-najlepsze-aplikacje-do-memow> [dostęp: 20.03.2022].

Internauci wykorzystali przesadne zainteresowanie maskotkami i postanowili stworzyć memy odnoszące się do pandemii oraz popularnej kampanii sieci sklepów. Jednym z nich jest zdjęcie stworzonego przez internautów tzw. *covidiaka*, z komentarzem, w jaki sposób można stać się posiadaczem maskotki. Biedronkowe naklejki zostały zastąpione pieczętkami, które można było otrzymać po zaszczepieniu się przeciw wirusowi SARS-CoV-2. Wystarczą już dwie dawki, aby stać się właścicielem zabawki zupełnie za darmo. Zaprezentowany mem ma charakter ironiczny, jego celem jest wywołanie u odbiorcy emocji. Obrazek wyśmiewa postawę stereotypowego Polaka, który jest człowiekiem chytrym i chce stać się posiadaczem darmowych przedmiotów. Taka osoba podczas pierwszej lepszej okazji zaszczepi się, niezależnie od wcześniejszych preferencji na temat przyjmowania szczepień.

Warto wspomnieć, iż określenie *covidianie* zyskało bardzo dużą popularność, zwłaszcza w tejże grupie memów. Olga Matyjaszczyk-Łoboda opisała szczegółowo nową jednostkę leksykalną *covidianin*. Podała szereg definicji neologizmu utworzonego przez sceptyków. Przykładowe z nich to: „Ludzie wątpiący w istnienie pandemii COVID-19 nazywają z dezaprobatą covidianami tych, którzy uważają, że należy się obawiać wirusa”, „Covidianie – sekta głupców wierząca w pandemię i uważająca, że koronawirus jest groźniejszy od grypy. W świecie wszechobecnych kamer zasłaniają twarze »kagańcami«, które ograniczają ich wolność. Łatwo się nimi manipuluje” (Matyjaszczyk-Łoboda, 2021, s. 103).

Przykładowy mem, w którym wykorzystano neologizm *covidianin*, prezentuje się następująco:

Mem 3. Covidianin

Powyższy mem przedstawia człowieka, który wierzy we wszystko, co usłyszy na temat COVID-19 w telewizji. Wirus wpływa na niego bardzo negatywnie pod wieloma względami, czego dowodem jest ubiór i niemalże całkowicie zasłonięta twarz. *Covidianin* znajduje się prawdopodobnie we własnym domu, jednak nawet to miejsce nie sprawia, że czuje się bezpieczny. Na jego zachowanie wpływa nie

rozum, a wiara. Na odniesienie słowa *covidianin* do sfery wiary/religii zwróciły uwagę Marta Chojnacka-Kuraś i Marta Falkowska. Badaczki wskazały na dwa konteksty odniesień omawianego słowa. Pierwsze – to skojarzenia ze sferą religijną, wówczas *covidianie* to „wyznawcy nowej religii, bezrefleksyjnie poddający się narzuconym restrykcjom” (Chojnacka-Kuraś, Falkowska, 2021, s. 69), przerażeni jak człowiek przedstawiony na obrazku. Druga dotyczy skojarzeń ze słowem *Marsjanin*, co pozwala na określenie tym mianem przedstawicieli innego gatunku, obcych (Chojnacka-Kuraś, Falkowska, 2021, s. 69).

2. Piętnowanie postępowania służby zdrowia

Kolejną grupę memów stanowią obrazy, których głównym celem było wytknięcie błędów popełnionych przez jednostki medyczne i ich najważniejszych przedstawicieli. Przykładowa realizacja krytykuje postępowanie ówczesnego ministra zdrowia Łukasza Szumowskiego, jak również funkcjonowanie całego Ministerstwa Zdrowia:

Mem 4. Titanic

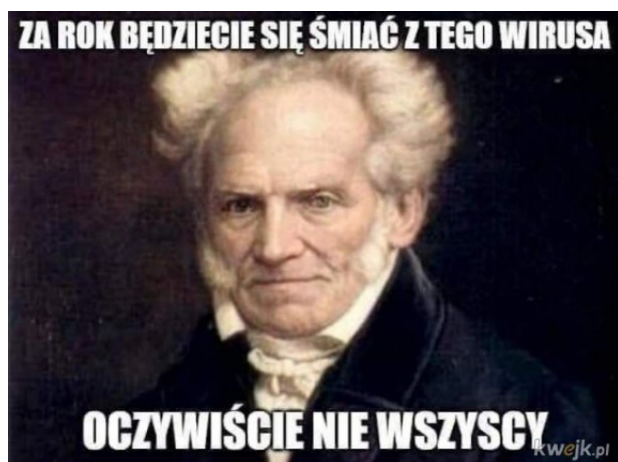
Mem dotyczy rezygnacji z pełnienia funkcji ministra zdrowia przez Łukasza Szumowskiego, zaangażowanego w walkę z epidemią. Odejście miało miejsce tuż przed początkiem drugiej fali koronawirusa, jesienią 2020 roku.

Do przedstawienia tej okoliczności wykorzystano jeden z kadrów słynnego oscarowego filmu *Titanic*. Rezygnację ze stanowiska ministra zdrowia potraktowano jako ucieczkę z pokładu tonącego już statku. Statkiem w tym wypadku

było całe ministerstwo oraz służba zdrowia, która bez osoby zarządzającej przed nadchodzącą falą koronawirusa została skazana na katastrofę związaną z ogromnym wzrostem zachorowań. Z jednej strony mem pokazuje komiczność aktualnej wówczas sytuacji, z drugiej – stawia byłego ministra zdrowia w bardzo złym świetle niezależnie od faktycznej przyczyny rezygnacji. Twórcy grafiki eksponują takie negatywne cechy, jak: egoizm, pycha i niezaradność.

3. Sztydzenie ze śmiertelności choroby

Bardzo dużą część powstałych memów stanowią te, które w sposób prześmiewczy opisują aktualną sytuację. Do utworzenia jednego z nich wykorzystano znaną sylwetkę niemieckiego filozofa Arthura Schopenhauera:

Mem 5. Arthur Schopenhauer

Poglądy badacza oscylowały wokół takich pojęć, jak kantowski transcendentny idealizm, platońska teoria idei oraz buddyzm. Negował on wszelkie wartości, prawdy, podkreślał bezcelowość świata. Uważał, że wola jest źródłem zła i cierpienia jako immanentnych właściwości świata, które najwyższy stopień nasilenia osiągają w człowieku [zob. Encyklopedia PWN]. Poglądy te łączą się z pesymistyczną wizją patrzenia na świat, co wykorzystano w powyższym przykładzie. Pomysłodawca memu postanowił wykorzystać znane teorie badacza i umieścić stosowny napis, podkreślający tragizm pandemii. Pisząc: „za rok będziecie się śmiać z tego wirusa, oczywiście nie wszyscy”, autor miał na celu uświadomienie ludziom, że za jakiś czas pandemia pójdzie w zapomnienie, ale nie każdy będzie w stanie ją przetrwać.

W zbiorze internetowych memów nie brakuje również takich, które wykorzystują postaci znane z mediów. Na jednym z obrazków znalazł się popularny dziennikarz Tadeusz Sznuć:

Mem 6. Jeden z dziesięciu

Mem odnosi się do sytuacji, w której Ministerstwo Zdrowia poinformowało, że aby być w pełni zaszczepionym, należy przyjąć kolejną dawkę preparatu. Do utworzenia wyżej pokazanego obrazka wykorzystano jedno z ujęć z popularnego teleturnieju *Jeden z dziesięciu*, prowadzonego od 1994 roku przez Tadeusza Sznućka. Zadaniem graczy w tym programie jest udzielenie poprawnej odpowiedzi na zadane przez prowadzącego pytanie. Zanim jednak gospodarz teleturnieju zada pytanie, podaje kategorię, której będzie dotyczyło dane pytanie. Na załączonym obrazku dziedziną tą jest MEDYCINA, która być może specjalnie została napisana wielkimi literami. Z kolei samo pytanie dotyczy liczby dawek, które należy przyjąć, aby być w pełni zaszczepionym. Już sposób sformułowania pytania pokazuje paradoks aktualnej sytuacji, ponieważ w zadanym pytaniu odnajdujemy wyrażenie *szczepionka dwudawkowa*, co nawiązuje do tego, iż zgodnie z informacjami podawanymi przez ministerstwo miała być ona powtórzona dwa razy. Kolejnym elementem, który w jeszcze bardziej dobitny sposób podkreśla komizm tejże sytuacji, jest zdanie „można pomylić się o 10”. Sformułowanie to jest używane przez Tadeusza Sznućka podczas zadawanych pytań w celu zwiększenia szansy podania prawidłowej odpowiedzi wówczas, gdy dane te są bardzo duże. Jak możemy przypuszczać, w tym przypadku autor memu chce podkreślić niewiedzę badaczy, którzy zmieniali zdanie, co do właściwego harmonogramu szczepienia. Dlatego Polacy nie ufali informacjom podawanym przez służbę zdrowia i dochodzili do

wniosku, że sposób leczenia i profilaktyki nowego zagrożenia nie jest jeszcze dobrze znany i aby uzyskać pełną odporność, będzie trzeba przyjąć kolejne dawki.

4. Negowanie wprowadzonych przez władzę obostrzeń

Z powodu COVID-19 na terenie całego kraju wprowadzono liczne obostrzenia, które miały przyczynić się do zatrzymania dalszej transmisji wirusa. Jedną z restrykcji zabraniała organizowania masowych imprez, co spowodowało zaburzenie ciągłości organizowania studenckiej imprezy funkcjonującej pod nazwą *Juwenalia*, które zwykle trwają kilka dni. Ideą imprezy jest wspólna integracja. Co więcej, ze względów bezpieczeństwa wiele polskich uczelni przeszło na tryb nauczania zdalnego. Sytuacja ta została wykorzystywana przez internetowych twórców memów, którzy postanowili stworzyć chwytliwe obrazki graficzne. Ówczesną sytuację bardzo dobrze ilustruje następujący mem:

Mem 7. Koronalia

Neologizm, który powstał od istniejącej już nazwy święta *juwenalia*, to *koronalia*. Nowy twór językowy został zgłoszony w plebiscycie na *Młodzieżowe Słowo Roku 2020*. W internetowym *Słowniku języka polskiego PWN* podana jest następująca definicja słowa: „Pierwotnie oznaczało zamiennik studenckich juwenaliów, które nie mogły odbyć się ze względu na epidemię koronawirusa. Z czasem zaczęło być używane w kontekście jakiegokolwiek lekkomyślnego gromadzenia się, niebędącego koniecznym, niosącego za sobą ryzyko zakażenia się koronawirusem” (SJP PWN).

Mem internetowy przedstawia grupę studentów, którzy nie stosują się do zaleceń i uczestniczą w koronaliach. Młodzi ludzie nie obawiają się o swoje zdrowie, dlatego przebywają w dużej grupie, są przeciwieństwem *Covidian*.

Przedstawione memy internetowe pełnią ważne funkcje. Forma ta ma w dużej mierze pomóc w oswojaniu się z nowymi, często niebezpiecznymi warunkami

związanymi z życiem w trakcie pandemii COVID-19. Opisywana sytuacja wywołuje w człowieku negatywne emocje, gdyż kojarzy się z chorobą, która może skończyć się śmiercią. Memy dla młodych ludzi mogą więc być formą rozrywki, dzięki której chociaż na moment zapomną o trudnej, covidowej rzeczywistości i uśmiechną się na widok zabawnego obrazka z chwytliwym tekstem. Ilustracje pojawiające się w internetowej przestrzeni są również obywatelską reakcją na decyzję członków rządu, na których barkach spoczywa odpowiedzialność za przebieg pandemii. Przykładem społecznego osądu jest opisywany wcześniej mem podejmujący temat rezygnacji Łukasza Szumowskiego z pełnienia funkcji ministra zdrowia podczas trwania COVID-19. Memy piętnują nieracjonalne zachowania ludzkie. Znaczna część obrazków internetowych przedstawia stereotypowe zachowania Polaków, którzy postępują absurdalnie, ponieważ:

- donoszą na sąsiadów wykazujących objawy zwykłego przeziębienia,
- wykupują podstawowe i łatwo dostępne produkty, których z pewnością nie zabrakłoby w sklepie, gdyby Polacy nie robili zapasów na następne kilka miesięcy,
- ślepo wierzą we wszystkie informacje na temat wirusa,
- dla zysku są w stanie poświęcić własne zdrowie.

Podsumowanie

Język kształtuje naszą rzeczywistość i jednocześnie jest jej integralną częścią, rozwija się cały czas. Pandemia SARS-COV-2 odcisnęła piętno nie tylko na życiu każdego człowieka, ale zostawiła także ślad w używanych środkach leksykalnych. W bardzo krótkim czasie powstało słownictwo, które miało na celu opisać całkowicie nowe realia.

W języku polskim zaobserwowano utworzenie licznych neologizmów, które odnosiły się do pandemii, z członami słowotwórczymi *covid-* lub *kowid-*, *korona-*, ale nie tylko. Neologizmy (szczególnie odnoszone do obowiązku noszenia maseczek czy do szczepionki przeciwko Covid-19) służyły do opisywania pandemii w środkach masowego przekazu nie tylko precyzyjnie, naukowo i w poważny sposób, lecz także w humorystycznej tonacji, a czasem pogardliwej, ironicznej czy szkodliwej dla innych.

Omówione neologizmy powstały w wyniku różnorodnych schematów słowotwórczych – derywacji prefiksальной, prefiksально-sufiksальной, sufiksальной i dez-integralnej. Zaobserwowano także zwiększoną tendencję do tworzenia zrostów. Pandemia COVID-19 wpłynęła mocno na język, którym jego użytkownik się bawi. Wynikiem tych zabaw językowych są amalgamaty, które opisują, często humorystycznie i ironicznie, koronawirusową rzeczywistość, a jednocześnie oddają stosunek osoby mówiącej do przedmiotu swojej wypowiedzi.

Słownictwo – szczególnie potoczne, internetowe – służy pokazaniu przede wszystkim dwu skrajnych postaw wobec pandemii COVID-19. Jedni poważnie traktują zagrożenie, inni są sceptyczni. Nazywają siebie słowami nacechowanymi emocjonalnie, np. sceptycy (i wyznawcy teorii spiskowych) określają ludzi poważnie traktujących pandemię *covidiotami*, a sami zyskali miana *koronasceptyków* i *antymaseczkowców*.

Bogactwo memów internetowych, będących nieodłącznym elementem współczesnej kultury, stało się formą wyrażania humoru w trudnym czasie pandemii. Za ich pośrednictwem można przekazać wiele informacji, również tych skłaniających odbiorcę do głębszej refleksji i przemyśleń na temat pewnych zachowań społecznych.

Wykaz skrótów

EDU – <https://educalingo.com/pl/dic-en/party>

F1 – <https://www.facebook.com/mirka.kalisiak.9/posts/991390078396670>

F2 – <https://www.facebook.com/anita.kucharskadziedzic/posts/4766262863450211>

IP – <https://www.internet-plus.pl/blog/koronatime-czy-to-dobry-czas-na-optimalizacje-strony/>

KO – *Koronamowa, czyli neologizmy powstałe w 2020 r. w związku z pandemią. Słownik słów covidowych* (nadwyraz.com)

PP – <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-co-to-jest-mem-internetowy>

SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN*

W – <https://www.wykop.pl/wpis/64774745/czyli-koronka-jako-zwykla-grypa-w-polsce-gratuluje/>

WSJPPAN – Żmigrodzki P. (red.). *Wielki słownik języka polskiego PAN*

Bibliografia

Antyweb.pl, <https://antyweb.pl/nosacz-sundajski-jako-stereotypowy-polak-najlepsze-aplikacje-domemow> [dostęp: 20.03.2022].

Chojnacka-Kuraś, M., Falkowska, M. (2021). Neologizm plandemia jako amalgamat formalny i pojęciowy na tle innych wyrażen związanych z negowaniem pandemii koronawirusa. *Język Polski CI*, 3, 61–74.

Chojnacka-Kuraś, M., Falkowska, M. (2023). Polaryzacja stanowisk wobec pandemii i jej odzwierciedlenie w dyskursywnych strategiach nominacyjnych. Studium wyrażenia covidianin. *Język Polski, CIII*, 1, 55–70.

Cierpich-Kozieł, A. (2020). Koronareczywistość – o nowych złożeniach z członem korona- w dobie pandemii. *Język Polski, C*, 4, 102–117.

Dubisz, S. (red.). (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Duda, H. (2020). *Koronawirus czy koronowirus?*, *Lingwistykon*, <https://lingwistykon.wordpress.com/2020/04/29/koronawirus-czy-koronowirus/> [dostęp: 10.04.2022].

Educalingo, <https://educalingo.com/pl/dic-en/party> [dostęp: 9.04.2022].

- Encyklopedia PWN*, hasło: Schopenhauer Artur, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Schopenhauer-Arthur;3973181.html> [dostęp: 20.03.2022].
- Facebook:
<https://www.facebook.com/partia.korwin.jkm/posts/446545726827631> [dostęp: 9.04.2022].
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=360270682375484&id=108836300852258 [dostęp: 9.04.2022].
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=360270682375484&id=108836300852258 [dostęp: 9.04.2022].
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2807463802731455&id=100004035887718 [dostęp: 9.04.2022].
<https://www.facebook.com/mirka.kalisiak.9/posts/991390078396670> [dostęp: 9.04.2022].
<https://www.facebook.com/anita.kucharskadziedzic/posts/4766262863450211> [dostęp: 9.04.2022].
- Grzegorzycykowa, R. (1981). *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*, wyd. 4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gumkowska, A. (2015). Mem – nowa forma gatunkowo-komunikacyjna w sieci. *Teksty Drugie*, nr 3, 213–235, http://rcin.org.pl/Content/62463/WA248_80911_P-I-2524_gumkow-mem_o.pdf [dostęp: 20.03.2022]. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk.
- Instagram, <https://www.instagram.com/explore/tags/koronatime/> [dostęp: 18.03.2023].
- Internet plus, <https://www.internet-plus.pl/blog/koronatime-czy-to-dobry-czas-na-optimizacje-strony/> [dostęp: 18.03.2022].
- Juza, M. (2013). Memy internetowe – tworzenie, rozpowszechnianie, znaczenie społeczne. *Studia Medioznawcze*, nr 4 (55), 49–61 [dostęp: 20.03.2022]. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Kuligowska, K. (2020). Język w czasach zarazy. O wpływie pandemii na system leksykalny języka polskiego i rosyjskiego. *Acta Polono-Ruthenica*, 3(XXV), 109–126. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Kurkowska, H., Skorupka, S. (1959). *Stylistyka polska. Zarys*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Łaziński, M. (2020). Marek Łaziński, Facebook, <https://www.facebook.com/m.lazinski/posts/2916970495090011> [dostęp: 3.10.2020].
- Magazyn Teraz Polska, <https://magazynterazpolska.pl/pl/a/uliczne-koronaparty-polacy-niestety-rozumieja-imprezujacych-stracili-cierpliwosc-do-obostrzen> [dostęp: 29.03.2022].
- Makowska, M. (2021). Język i obraz wobec koronawirusa. Przyczynek do rozważań nad komunikacją medialną w czasach pandemii. *Forum Lingwistyczne*, nr 8, 1–14. Katowice: Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
- Markowski, A. (2012). *Wykłady z leksykologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Matyjaszczyk-Łoboda, O. (2021). *Opis jednostki leksykalnej covidianin*. W: *Oblicza Komunikacji*, t. 13: *Spotkania interdyscyplinarne*, s. 99–114. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Nadwyraz.com, *Koronamowa, czyli neologizmy powstałe w 2020 r. w związku z pandemią. Słownik słów covidowych*, <https://nadwyraz.com/blog/blog-ubierz-sie-w-slowa/koronamowa-czyli-neologizmy-powstale-w-2020-r-w-zwiazku-z-pandemia-sownik-slow-covidowych>.
- Onet KOBIEȦ, onet.pl, <https://kobieta.onet.pl/wiadomosci/mlodzi-wlosi-organizuja-koronaparty/c62jmb6> [dostęp: 29.03.2022].
- Paczyńska, I. (2018). Tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny na podstawie innowacji uzupełniających pochodzących ze współczesnej prozy science fiction. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, vol. 25 (45), nr 1, 151–166, Poznań: Wydawnictwo WiS.

- Panasenko, N., Morozova, O., Gałkowski, A., Krajčovič, P., Kryachkov, D., Petlyuchenko, N., Samokhina, V., Stashko, H. & Uberman, A. (2020). COVID-19 as a mediacum-language event: Cognitive, communicative, and cross-cultural aspects. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava, V (2)*, 122–210.
- Poradnik przedsiębiorcy, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-co-to-jest-mem-internetowy> [dostęp: 20.03.2022].
- Prawo.pl, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sytuacja-w-sady-a-znoszenie-obostrzen-covidowych,514252.html> [dostęp: 9.04.2022].
- Satoła-Staškowiak, J., (2021). Wpływ pandemii na polską, bułgarską i czeską leksykologię w roku 2020 i na początku 2021. *Językoznawstwo 1 (15)*, 23–37. http://www.językoznawstwo.ahelodz.pl/sites/default/files/021%C4%99zykoznawstwo_15_SATO%C5%81A.pdf, Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/>
<https://sjp.pwn.pl/sjp/mem;5579327.html> [dostęp: 20.03.2022].
<https://sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/koronalia;6949160.html> [dostęp: 20.03.2022]
<https://sjp.pwn.pl/szukaj/party.html>; [dostęp 29.03.2022].
<https://sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/koronaferie;6949159.html> [dostęp: 29.03.2022].
<https://sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/koronaparty;6949161.html> [dostęp: 29.03.2022].
<https://sjp.pwn.pl/sjp/swir-II;2528434.html> [dostęp: 9.04.2022].
<https://sjp.pwn.pl/sjp/plan;2500835.html> [dostęp: 9.04.2022]
- Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Strona_g%C5%82%C3%B3wna:
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Koronawirusy> [dostęp 12.04.2022].
https://en.wikipedia.org/wiki/Pox_party#Flu_parties [dostęp: 29.03.2022].
- Włoskiewicz, W. (2020). Koronawirus jako problem językoznawstwa polonistycznego. *Poradnik Językowy*, nr 7, 98–111. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Wójcicka, M. (2019). *Mem internetowy jako multimodalny gatunek pamięci zbiorowej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- WP abcZdrowie, <https://portal.abczdrowie.pl/covidowy-jezyk-nowym-objawem-koronawirusa-dotyczy-to-co-czwartego-zakazonego> [dostęp: 9.04.2022].
- Wykop.pl, <https://wykop.pl/wpis/64774745/czyli-koronka-jako-zwykla-grypa-w-polsce-gratuluje/> [dostęp: 9.04.2022].
- Żmigrodzki, P. (red.). *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/>:
https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=99350&ind=0&w_szukaj=koronawirus# [dostęp: 18.03.2022].
https://wsjp.pl/haslo/do_druku/31190/kwarantanna [dostęp: 9.04.2022].
https://wsjp.pl/haslo/do_druku/102173/covid [dostęp: 9.04.2022].

Pandemia w memach – bibliografia podmiotowa

- Mem 1. Nosacz sundajski
<https://dziennikpolski24.pl/tag/koronawirus-memy> [dostęp: 2.04.2022]
- Mem 2. Covidiak
https://m.facebook.com/MZGOVPL/posts/3852719528130789?locale2=sw_KE [dostęp: 6.04.2022].
- Mem 3. Covidianin
<http://www.dodajmemy.pl/memy/covidianie-po/> [dostęp: 3.04.2022].

Mem 4. Titanic

<https://memisko.pl/obrazek/4365/ministerstwo-zdrowia/> [dostęp: 3.04.2022].

Mem 5. Arthur Schopenhauer

<https://paczaizm.pl/za-rok-bedziecie-sie-smiac-z-tego-wirusa-oczywiscie-nie-wszyscy-> [dostęp: 3.04.2022].

Mem 6. Jeden z dziesięciu

<https://paczaizm.pl/1-z-10-medycyna-ile-dawek-dwudawkowej-szczepionki-covid-nalezy-przyjac-by-byc-w-pelni-zaszczepionym-mozna-sie-pomylic-o-10-jeden-z-dziesieciu/> [dostęp: 3.04.2022].

Mem 7. Koronalia

<https://polskatimes.pl/nowe-memy-o-koronawirusie-w-polsce-zobacz-najnowsze-smieszne-obrazki-internauci-smieja-sie-z-wirusa-covid19-04112020/ga/c15-14751042/zd/42534533> [dostęp: 5.04.2022].